

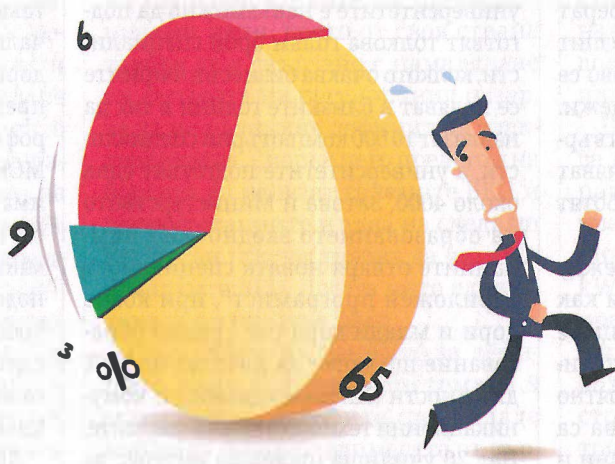
Сбърканият модел на българското образование

МОН иска още от догодина да обвърже приема в професионални гимназии с пазара на труда, но бизнесът не може да каже от какви специалисти има нужда по региони

Ния Попова

50 на сто от българските висшисти започват работа на позиции, на които са нужни среднисти. 6 на сто от учениците в професионалните гимназии отпадат още преди да завършат училище. В туризма, съдебната система и строителството масово липсват кадри със средно образование, но за сметка на това държавата бълва висшисти, които нямат къде да се реализират. Под 1 на сто от учителите в професионалните гимназии са млади – тоест под 25 години. Всеки пети обаче ще се пенсионира до пет години. След което не се знае кой ще обучава децата ни на бъдещата им професия.

Това е част от печалната статистика за диспропорциите между средно и висше образование, за които и работодателите, и Министерството на образованието говорят отдавна. Поради факта, че в България в момента има 55 000 души завършващ випуск и 75 000 свободни места в университетите, на всеки кандидат-студент е осигурено приблизително по място и половина. Това позволява дори и хора с тройки да станат студенти, а фактът, че неминуемо ще бъдат приети във ВУЗ, ги кара въобще да не подават документи за професионални гимназии, които открай време се възприемат като непрестижни. В тези училища най-често влизат деца, които имат тройки още в края на основното училище. При това някои от тях биват приемани в специалности, за които се предполага, че дават обучение по високи технологии.

На практика те не са в състояние да усвоят това, на което ги обучават учителите им. Още по-малко – да го приложат на практика. Единственото изключение са икономическите специалности и банковото дело в професионалните гимназии, където масово влизат деца с висок успех, но те не се реализират с дипломата си за средно образование, а

масово продължават в университет. По данни на НОИ едва шестима ученици от випуска за миналата година, завършили икономически специалности в гимназия, не са продължили по-нагоре, а са започнали работа.

Просветното министерство и работодателските организации вече започнаха някакви действия в посока децата да бъдат насочвани към професионалното образование, но тя до голяма степен е обречена. Децата с висок успех така или иначе винаги ще се насочват към кандидатстване в университет, а тези с тройките – към специалности, от които трудно ще разберат нещо. При това далеч не е сигурно, че след завършването си ще намерят работа по специалността, в която са били приети. Работодателските организации не са наясно от какви професии ще има нужда след пет години, когато поредният випуск ще завърши. Засега няма ясен анализ каква ще бъде съдбата на много професии и дали част от тях няма да отпадат, какви инвестиции се очаква да влязат в България и какви специалности трябва да бъдат разкрити. МОН се надява още от следващата година да обвърже приема в професионални гимназии с търсенето на кадри на трудовия пазар, но бизнесът не е готов да каже от какви точно специалисти има нужда, при това за конкретните региони. Друг проблем е, че внезапно може да се окаже, че няма преподаватели по специалностите, за които фирмите търсят кадри. Освен че много от тях са в предпенсионна възраст, значителна част не са и обновявали знанията си по

професията си от десетина и повече години. Нови учебници по специалните предмети няма, защото повечето от тях се изучават от тесен кръг ученици и издателствата няма да спечелят от отпечатването им, тъй като тиражът ще бъде минимален. Затова и по някои предмети се учи по помагала, написани още по времето на социализма, в

които липсват последните иновации за дадена професия. В резултат учениците получават абсолютно безполезни знания и завършват специалности, по които цялото им обучение би трябвало да започне отново в момента, когато бъдат назначени на работа.

В момента МОН вече тръгна към идеята бизнесът да пише учебниците по специалните предмети и да подготвя учебните програми, но процесът ще бъде доста труден. Засега поне е възприета практиката в някои специалности (около половината) представители на фирмите да участват в оценяването на учениците по време на изпитите по теория и практика и така да могат да подбират бъдещите си кадри. Далеч по-добра обаче би била идеята представители на бизнеса да могат да обучават учениците още от осми клас и да си набират кадри в процеса на обучението, като им предлагат стипендии още докато са в гимназията. По този начин младежите ще имат сигурност за бъдещото си работно място и това вероятно може да ги стимулира да се подготвят по професията си по-добре. Тази година за първи път абитуриентите имат правото и да си изберат вместо втора матура да държат изпит по специалността, но от това право се възползваха твърде малко младежи. Като цяло значителна част от тях твърдят, че не възнамеряват да упражняват професията си или смятат да работят в чужбина.

Има и значителна разлика между това, какво учат младите хора и как се реализират. Най-много ученици се обучават в специалности като хотелиерство и ресторантьорство – вероятно по простата причина, че такива са повечето професионални гимназии и имаме най-много преподаватели по тези специалности. Най-добре обаче се реализират гимназистите, които завършват специалности, свързани с транспорта и корабоплаването – при тях процентът на започналите работа до три месеца след завършването е най-висок. Гимназиите ни по транспорт масово печелят проекти, при които техните ученици получават

РЕФОРМА: На 18 юли в столицата имаше протестно шествие в подкрепа на Националната гражданска инициатива за промени в образователната система

възможност да изкарат практики в чужбина и дори получават възможност да започнат работа там.

За първи път от тази година просветното министерство въвежда и нова компютърна специалност в средното образование, тъй като се оказва, че за университетите е невъзможно да подготвят толкова голям брой специалисти, колкото очаква бизнесът. Фирмите се надяват в близките години в тях да навлязат 10 000 компютърни специалисти, а университетите подготвят едва около 4000. Затова и Министерството на образованието заедно с ИТ компаниите отваря новата специалност „приложен програмист“, при която дори и млади хора със средно образование ще могат да работят на ИКТ длъжности (Информационни и комуникационни технологии) във фирмите. Над 20 училища проявиха интерес да открият подобни специалности и на повечето места действително имаше доста желаещи. Идеята е тези ученици още след абитуриентския си бал да имат възможност да започнат работа по професията си.

Много съществен е и проблемът с децата, които отпадат от училище още преди седми клас, така че на практика дори нямат възможност да получат

каквито и да било професионални познания. Значителна част от тях стават булки още на 12 години, а други чисто и просто напускат в пети клас, защото не разбират материала, който им се преподава. До четвърти клас законът не позволява да се повтаря годината, така че те преминават до края на началното си образование, понякога без дори да могат да четат. За първи път през изминалата учебна година с еврофинансиране по проекта „Твоят час“ МОН направи възможно тези деца да имат допълнителни уроци, за да наваксат пропуските си. Според директорите много от учениците действително са подобрили успеха си благодарение на уроците. Вече има цели ромски класове с деца, които са били пред отпадане, но са изкарали изпитите си след четвърти клас без нито една двойка.

Друга идея е тези деца, които действително биха могли да отпаднат от училище, да започнат да получават професионални умения още от пети клас, така че, дори и да напуснат, да имат възможност да започнат работа, вместо да се превърнат в част от криминалния контингент. В момента МОН подготвя цялостна концепция за промени в професионалното образование, в която ще залегнат част от тези идеи. **И**